

ELS CONILLS DE L'ILLA DE PORTO SANTO

En la història de la ciència hi ha alguns exemples gloriosos de ments que anticipen grans teories científiques sense que res de la comprensió vigent de la realitat ho demani, és a dir, sense que hi hagués la menor incoherència entre observació i coneixement. Einstein va proposar la teoria general de la relativitat (1915) sense necessitat aparent per fer-ho. L'estímul per a tan grandiosa aventura va ser purament intel·lectual. Allò que va inspirar Einstein va ser sobretot una qüestió de simetria. Rere la relativitat especial (1905) batejava la idea que la física no pot dependre de la velocitat d'un observador eventual, però, a més, existia una incompatibilitat irreconciliable entre l'electromagnetisme de Maxwell i la relativitat de Galileu. En canvi cap incoherència teoricoexperimental suggeria que la relativitat especial hagué d'ampliar-se. El que Einstein percebia era, en tot cas, una paradoxa interna de la teoria mateix. Si la física no depèn de la velocitat de l'observador per què no estendre també la idea a la seva acceleració? La física no depèn de qui la miri. És pura estàtica: la ciència pot ser falsa, però no lletja. I aquesta estàtica és pura simetria: no hi ha observadors de privilegi. La notícia que Arthur Eddington havia confirmat la relativitat d'Einstein (1919), mesurant la curvatura dels raigs del sol durant un eclipsi, va aparèixer en la portada dels diaris d'arreu el món. Anticipar els detalls d'un eclipsi partint d'una hipòtesi estàtica de la matèria degué representar un goig intel·lectual sublim per al físic (per molt que ell ho dissimulés amb coqueteria).

L'evolució per selecció natural es va inspirar en l'observació de milers de casos, però tampoc existien paradoxes que calgués resoldre en el pensament vigent. Curiosament, també hi havia, això sí, una asimetria latent: la posició central d'allò humà dins del regne animal. I Darwin retira allò humà del centre, com va fer Einstein amb l'observador, Freud amb el conscient, la revolució francesa amb l'aristocràcia o Marx amb la burgesia. No obstant això no és fàcil trobar l'«Eddington» de Darwin. En què devia consistir una cosa així? Perquè hi devia haver prou d'acreditar una especiació, és a dir, l'emergència d'una nova espècie. Però això és molt

més difícil que no documentar un eclipsi. Els temps de l'evolució no són els d'una vida humana ni els de tota la història de la humanitat. Darwin no va arribar a gaudir del seu propi «Eddington», tot i que ho va intentar. És la poc coneguda història dels conills de l'illa de Porto Santo. Me l'explica un dels grans especialistes en genètica de conills, el professor Nuno Ferrand, durant les converses destinades a inspirar el futur Museu de la Diversitat a la Casa Andresen, a la ciutat portuguesa de Porto.

En el seu llibre *Crònica da Àsia* Joao de Barros (1552) explica que, durant la travessia, una femella prenyada de conill domèstic dona a llum a la seva gàbia. La tripulació es pren l'episodi com un senyal de progrés en la terra promesa i la ventrada és alliberada solemnement en la petita illa de Porto Santo (Madeira). Progrés sí, però progrés de conills, perquè es van multiplicar tant i tan ràpidament que als dos anys la població va haver d'abandonar l'illa. Cap conreu arribava a collita perquè la plaga ho devorava abans. Uns quants segles després Darwin va tenir l'oportunitat d'estudiar dos exemplars vius enviats al Zoo de Londres. A Darwin se li degué d'accelerar el pols en constatar que eren prou més petits, que tenien hàbits exclusivament nocturns, que lluien una petita cabellera, que eren molt més actius i indomables, que havi-

© Jorge Wagensberg

en passat segles aïllats i, sobretot, que no es creuaven amb els seus avantpassats ibèrics. S'havia separat ja el conill illenc del continental? Així ho va creure el cèlebre biòleg Ernst Haeckel, defensor de Darwin, el qual el 1868 descriu al primer com una espècie nova i ho fa en honor d'un altre admirador de Darwin: el *Lepus huxleyi*. Els estudis genètics actuals confirmen l'enorme interès d'aquest cas com a adaptació d'una espècie a un canvi d'entorn, però també deixen clar que el procés d'especiació, per bé que en marxa, encara no s'ha acabat de cuinar... Potser d'aquí uns pocs mil·lennis...

JORGE WAGENSBERG

Director científic de la Fundació La Caixa, Barcelona